Awareness of the role of cardiovascular risk factors and their prevention from the perspective of Tricity adolescents

Dawid Ostrówka*, Marta Jancewicz*, Anna Komand, Maria Nowak, Marcin Łubiarz, Magdalena Furtak, Anna Szyndler, Jacek Wolf, Krzysztof Narkiewicz

Department of Hypertension and Diabetology Medical University of Gdańsk, Poland

Abstract

Introduction. Arterial hypertension (HT) affects 10.4 million adult Poles, and the blood pressure (BP) control rate is only 26%. Beyond any doubt, high blood pressure results in cardiovascular (CV) target organ damage, which markedly influences national healthcare programs. Childhood introduced cardiovascular prophylaxis offers opportunities to decrease incident HT and delay or even eliminate its consequences. Therefore we have decided to study the level of knowledge on HT and CV disease (CVD) among random 1st and 2nd grade high school students in Tricity, Poland.

Material and methods. Questionnaire-based study was conducted voluntarily in two selected high schools of the Tricity agglomeration, Poland, in 2000 and repeated in 2016. All participants were presented with a 38-item questionnaire on cardiovascular risk factors knowledge as well as students' health habits.

Results. Studied group consisted of 615 students (57.6% females) at the age of 16, mean BMI 20.89 \pm 2.95 kg/m² (78% BMI norm). The evaluation of the several habits in two time-points was as follows: additional salt intake was reported by 38.3% vs. 35.1% adolescents in 2000 and 2016, respectively; p = 0.43, dining in fast food restaurants at least once a week: 13.9% vs. 44.8%; 2000/2016; p < 0.01; hours per week spent on physical activity: 5.6 \pm 4.4 vs. 5.5 \pm 4.5; p = 0.85; students who never drank alcohol: 19.7% vs. 31.1%; p < 0.01; cigarettes ever smoking: 39.6% vs. 21.2%; p < 0.01; regular smokers: 10.2% vs. 4.1%; p < 0.05. The awareness of CV-preventive measures such as body weight reduction was presented by 88.1% vs. 93.9% students in 2000 vs. 2016; p = 0.01; regular physical activity 92.6% vs. 97.1%; P = 0.01, limiting smoking and alcohol consumption 84.2% vs. 91.2%; p = 0.01; salt reduction: 62.6% vs. 82.3%; p < 0.001. Interestingly, in 2016 the majority of students identified myocardial infarction as a consequence of AH 92.4%, which was markedly less evident in case of stroke and kidney disease (46.2%, and 28%, respectively).

Conclusion. Although the awareness of negative consequences of HT and other CV-risk factors has grown over the past 15 years, the implementation of this knowledge is insufficient among high-school adolescents.

key words: health literacy, adolescents, CVD risk factors, salt, diet, smoking, physical activity

Arterial Hypertens. 2017, vol. 21, no. 1, pages: 51–59 DOI: 10.5603/AH.2017.0007

*joint first authors

Address for correspondence: Anna Szyndler, MD Department of Hypertension and Diabetology Medical University of Gdańsk, Poland ul. Dębinki 7C, 80–952 Gdańsk, Poland e-mail: anna@gumed.edu.pl

Copyright © 2017 Via Medica, ISSN 2449–6170

Introduction

Arterial hypertension affects approximately one third of Polish adult population [1]. The prevalence of systemic arterial hypertension (AH) continues to rise, especially in young adults [2]: in the United States it has reached 19% in 2008 in the 24-32 age group, according to the Add Health study [3]. The problem of the increased blood pressure becomes also considerable among adolescents. According to the Polish survey OLA/OLAF, which provided blood pressure percentiles charts for Polish adolescent population, 6.2% of children between 10-20 years of age presented with hypertension [4]. Arterial hypertension in young adults is mainly caused by habits instilled in childhood such as increased salt and fat consumption, and using recreational substances such as alcohol and cigarettes [5]. The role of these risk factors is well established, being modifiable at the same time.

The prevalence of overweight in Polish children population ranges between 2 and 12% depending on age and sex. These numbers place us into the medium to high prevalence level compared with other European countries [6]. Childhood ponderosity is well established risk factor for high adult blood pressure [7]. Although, there are many actions towards promotion of physical activity and weight reduction, the problem of increasing obesity prevalence among children is still unsolved.

Excessive salt intake poses as a risk factor for development and progression of hypertension. Numerous studies have shown that the global salt consumption is very high, exceeding the physiological need up to ten times [8]. This tendency described for the adult population is similar among adolescents. It has also been proved that the salt consumption increases with aging [9].

Another factor which may affect the level of blood pressure in adolescence is recreational substances usage. There is a lack of recent studies on the prevalence of smoking among children. In 2002, 9-18% of Polish 14–15 years olds admitted to regular smoking, what outnumbers the prevalence from earlier studies [10]. In the questionnaire-based study SOPKARD 15 Programme conducted ten years ago, 7.6% girls and 8.5% boys declared every-day cigarettes smoking [11]. There is also an increase in e-cigarette use among Polish students [12]. Tobacco consumption usually begins in adolescence and early smoking initiation is related to stronger nicotine dependence and problems with smoking cessation in adulthood [13]. The problem with increasing alcohol consumption among teenagers has also been observed. In Warsaw adolescents' population, the alcohol intake was significantly higher in 2004 compared to 1988, and the increasing tendency was noted among both boys and

girls [14]. Analogously to smoking, alcohol intake by adolescents may determine early development of alcohol dependence [15].

Instilling healthy habits in adolescents appears to be a crucial factor in overall cardiovascular disease (CVD) prevention. Therefore, we evaluated changes in healthy lifestyle habits and assessed the knowledge on HT and CVD risk factors, as well as the awareness of CV-preventive measures within the population of Tricity adolescents.

Material and methods

Questionnaire-based study was conducted voluntarily in selected high schools of the Tricity agglomeration, Poland. Responsible relatives of the participants as well as the subjects themselves gave an informed consent. The study conformed to the standards set by the Declaration of Helsinki. The Ethical Committee of the Medical University of Gdansk approved the study (NKEBN/114/2016).

All participants were presented with a 38-item questionnaire developed by A. Sz. (Fig. 1) which was completed individually in Polish, during a class.

Students were evaluated two times. In 2000 we surveyed anonymously school adolescents at the age of 16 (n = 201, 54.2% females; 1 student did not specify sex) attending the first, and the second high school grade. The procedure was replicated in 2016 and their coevals participated (n = 410; 59.3% females; 3 students did not specify their sex).

The questionnaire was composed of two main domains related to (1) the awareness of cardiovascular risk factors, and (2) self-reported lifestyle habits such as physical activity, dietary approach, and substances use. Students were also asked about basic anthropometrical data i.e. weight (actual/declared and desired), and height, as well as their parents' CVD history. Later anthropometrics were compared to Polish adolescents-specific percentile charts [16].

All data were tabulated in MS Excel and processed in statistical package (Statistica 10, Statsoft, Poland licensed to GUMed). The questionnaire answers between the year of 2000 and 2016 were compared with the Chi-squared test. Continuous variables were compared with unpaired t-test, p-value less than 0.05 was considered statistically significant for all comparisons.

Results

In total, six hundred fifteen students (72.8% of the eligible subjects) agreed to participate in the survey.

Anbieta jest anonimowa, a głównym jej zakozniem jest poznanie postaw prozdrowotnych i wiedzy o naddzinioniu lętniczym włódł uczniów i. Kasy Llocum Ogłómkażdzegogo. Dane w niej zawate zostaw z Wydkrzystare przez Słubeńckie Kolon Kalkówe Klimiki Nadeśniemia	b) zawał serca lak nie nie wiem
Dane w niej zawate zostaną wyktorzystane przez Studenckie Kolo Naukowe Kilniki Nadciśnienia Tętniczego i Diabetologii Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w celach statystycznych.	c) chotoby nerek
Ankieta dotycząca postaw prozdrowotnych i wiedzy o nadciśnieniu tętniczym GODŁO 2016	d) miażdzyca sytric k <u>oń</u> czyn dolnych
WID: KLASA:	tsk rie nie wiem
	22. Co Twolini zdaniem może być przyczymi nadciśnielie lędniczego i limych chrodo serca? a) predysporycja gonetyczna (wystypowacie nadciśnienia u rodzistów) □ lak □ nie □ nie wiem
 Czy uprewiasz jakis sport lub korzystasz z jakiché zajyć nuchowych poza szkola, przynajmniej raz w tygodniu? Jakich? 19k nie Jakich: 	b) nadmierne jedzenie, nadwaga, otyfolóś
2. Jak dużo tranujesz w tygodniu? godz. / dzień	tak nie nie wiem
godz. / tydzień	c) siedzący tryć życie lak nie nie wiem
za dužo za malo w sam raz	d) nadmiar soli w diacia bak inia inia wiem
 Io czasu spędzasz dziennie przed tokwizorem i%b kamputerem? D-2 godz. 2-4 godz. 2-4 godz. 	e) palenis tytoniu Iak nie nie wiem
 le czasu Twoim zdaniam powinno poświęcać się na aktywneść fizyczną tygadniowo? w ogóre 1-2 godz. 2-4 godz. 4-6 godz. >6 godz. 	() nadmieme picie alkoholu tak nla nla wiem
6. Czy kledykolwiek w tyclu politek popierosy? Innie Itak Jozeii tak, to w jakim wieku wypałłeż pierwszego papierosa?	g) stres Tak rie nie wiem
7. Czy obecnie palisz pupierosy? nie tak Jeżeli tak, to od ilu tat?	23. Gdzie poszukujesz informecji o zdrowiu? Uszereguj niżej wymienione sposoby w skali od 1 do 5 (1 – najczęstazy sposób,
 Jeżeli paliaz, to ile papierosów dziennie wy<u>paleaz</u>? 	5 – najrzzdszy sposób). gazely, czasopiama i książki
 Jeżeli palsz, to w <u>isk</u>i sposób określitzki swój elosunek do palenia papierosów? (Wyblerz jedną odpowiedź.) 	radio i lalewizja rozmowa z rówisknikami
jestam uzależniony i nie chcę rzucić palenia jestem uzależniony i chciałbym rzucić palenie	rozmowa z rodzicami Internet
nie ozuję się uzależniony i nie choę rzucić palenia nie ozuję się uzależniony, ale chdałbym rzució palenie	24. Czy uważasz, że w szkole powinno się więcej mówić o sprawach zdrawia?
10. Czy Twoi rodzios pala papierosy?	tak nie
nie istore z rodzick i obyewoje rodzice nie zatodiwości pelenia papierostów?	25. Ježeli lak, to klórą z metod uvažasz za najlepszą? Uszereguj niżej wymienione sposoby w skali od 1 do 5, gdzie 1 to Twolm zdaniem najlepsza metoda.
tak nis niswiem	wykorzystanie komputerów (internet, programy multimediaine)
12. Jak palenie szkodzi zdrowiu? a) moze pewodować nowowany moze pewodować nowokany	rozmowa z nauczycielami spotkania z zaproszonymi osobami spoza szkoły
b) moze powodować chyroby serce	ukoki, czasopiema i książki do czytania w domu
tak nie nie wiem	26. Czy korzysiusz z komputera?
c) moza powodować udar mózgu bak inte inte interviem	27. Czy masz dosłęp do Internotu? 🔲 tak 🗌 nie
d) moze powodowsé charoby pluc tak nis nis wiem	28. Ježeli korzyslasz z Internetu, to gdzie to robisz? a) w domu
e) palania jest bardza szkodiwe nie nie wiem	b) wszkole
L MILY I DINY CARAGONY	tak rie
1	3
13. Gzy kiedykowick probowaleś narko <u>tkó</u> w pod jatąkolwi <u>ok posisisią (joint, tawa ilp.)?</u>	c) w kawiarerkach internetiewych
lak nie 14. Czy byłzk świadkiem zażywania na <u>ńcó</u> yków przez kogo <u>4 z</u> ⊺wojego otoczenia?	d) na urzydzeniach przenoślnych (kieńon komóńkowy, tablet)
teknie 14. Gzy byłek świadkiem zażywania narkozyka teknie teknie 15. Gzy jesteś abstynentem? (Tzr. nip <u>ży w</u> zyclu nie pieś a <u>licóz</u> du.)	iskrie d) na urzydzeniach przenośnych delefon komórkowy, tabiet)takrie e) u znejomych
teknin 14. Gzy byłek świadkiem zażywania narkczyk teopo z Twojego otoczenia? teopo 15. Czy jesłeś sibstynentem? (Tzz. nijszy w życiu nic pileś siłochciu.) taknie	tsknie d) ne urzydzeniach przenoknych fielefon komórkowy, tablet j taknie e) uznejomychtaknie
tek inia tek t	(1) tek inie d) na uzsądzaniach przenoknych (kaleton komórkowy, tabiet) isk inie e) u znejomych isk inie f) w innym miojecu (hotspot niejski, skózpy, restaurzeja, dwarca) isk inie
Isk	in a urzędzeniach przenodwych felatfor komórkowy, telaten in rac urzędzeniach przenodwych felatfor komórkowy, telaten in rac in zenijomych isk in rac i w innym miejscu (natspot migiski, skóspy, restaurzeja, dwarca)
tek inia tek t	(1) tek inie d) na uzsądzaniach przenoknych (kaleton komórkowy, tabiet) isk inie e) u znejomych isk inie f) w innym miojecu (hotspot niejski, skózpy, restaurzeja, dwarca) isk inie
isk nis 14. Czy byłek świadkiem zażywania narkozyków przez kosok z mniego otoczenia? isk isk nie 15. Czy jostek abstynentem? (Tzn. nijszy w życlu nie pisła slożłodu). isk 16. Czy częste jadasz owoce i worzywa? isk 18. porzj dziennie (porzja = objętość doni)? isk 19. Czy częste jadasz w barach typu Jest food' (np. McDona'cz, Pizza Hut, KFC itp.)? 19. Aczęsto? isk	Isk irie ini inini inininin
isk nie 14. Czy byłek świadciem zabywania narkozyków przez kapcké z Twojego otoczenia? isk nie 15. Czy jestek świadciem zabywania narkozyków przez kapcké z Twojego otoczenia? isk nie 16. Czy częste jadasz owoce i warzywa? isk 18. porzj dziennie (porzja = objolnić dbon]? 3-4 17. Czy częste jadasz w barach typu /szi isod' (na. McDonaicja, Pizza łuf, KEC itp.)? jak często? >1 +2 jak często? >1 naz włygodniu 14. częst w miesiącu 18. Czy dzejesz ootrzew na lakczą?	Isk irie Isk
isk nik 14. Czy byłek świadkiem zabywania narkozyków przez kajęce z miejego otoczenia? isk nie 15. Czy jesteś abstywentem? (Tzn. nicjzy w życlu nie pisś skołodu). 16. Czy czysie jadasz owoce i worzywa? 18. Doroj dziennie (porcja = cbijotoś dion]? 19. Czy częsie jadasz w barach typu Jest lood' (np. McDonoids, Pizza Huf, KEC (ip.)? 17. Czy częsie jadasz w barach typu Jest lood' (np. McDonoids, Pizza Huf, KEC (ip.)? 18. częsło? >1 raz w tygodniu 18. Czy dosajasz potrawy na lalercz? isk 18. Czy dosajasz potrawy na lalercz? isk	Isk irie Isk
isk nik 14. Czy byłek świadkiem zakywania narkożyków przez kosoća z twojego ofoczenia? isk nie 15. Czy jesteć abstymentem? (Tzn. nijsz w życu nie pieś skołodu). 16. Czy częste jadasz owoce i warzywa? 18. Droj dziennie (porcja = cbijoloś dion)? 19. Czy częste jadasz w borach typu Jest lood' (np. McDonajcz, Pizza Hut, KFC itp.)? 19. Czy dosajasz posładniu [1 raz w typadniu] 18. Czy dosajasz posładniu] 18. Czy dosajasz posładniu i traz w typadniu] 18. Czy dosajasz posładze posładniu] 18. Czy dosajasz posładniu] 18. Czy dosajasz posładniu] 18. Czy dosajasz posładniu] 18. Czy dosajasz posładniu mejaszych szosoch w moza Twojem zamienzymie zycho ctorób ułładu krątenia? 19. Kóży z ponizzych sposoch w moza Twojem zamie zamaga	Isk irie in ne urządzaniach przenośnicych telation kamidnicewy, telation; ina urządzaniach przenośnicy telation kamidnicewy, telation; in irie i u znajomych isk irie i u innym miejscu (hotspoch reigiski, skócpy, restaturzycja, diesca) isk irie i u winnym miejscu (hotspoch reigiski, skócpy, restaturzycja, diesca) isk irie isk
	Isk irie in re urządzeniach przenośnych felalich komółnowy, firstej irie i) u znajomych isk i kózyw, restaturzyje, desnoco i) u innym miejscu (hatspot migliski, skózyw, restaturzyje, desnoco) isk irie 29. Czy uważesz, że iniemet może być dla Cieloje istoryme źródłam informacji dołpczących zórowia? 20. te masz warostu? isk inie masz może może komółnowia? 30. te masz warostu? isk inie inie inie worm 31. te ważysc? isk inie inie inie worm 33. te powiniensć wazyć? isk inie inie worm 34. jedo masz (chyrienie fetnicze?) kg 34. jedo masz (chyrienie fetnicze?)
isk nie 14. Czy byłek świadciem zabywania narkozyków przzz kaęce z mojego otoczenia? isk nie 15. Czy jesteć sbetymentem? (Tzn. nijzy w życlu nie piteś slożni)u) 16. Czy częste jadasz owoce i wszywą? 18. Czy częste jadasz owoce i wszywą? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy częste jadasz w berach typu /set leot? 19. Czy desalasz potrawy na lalercz.? 19. Kóży z ponizszych sposebów moza Twiem zdmient zmielizyć rzyto chorzło utładu krążenia? 19. zmiejczer mazy czła u ocóż z nadzaną 19. miejczer mazy tak u ocóż nadzaną 19. miejczere mazy tak u ocóż nadzaną	isk irre isk irre i isk irre i isk irre i uznajomych isk irre i uznajomych isk irre i w innym miejozu (hotsoof ricijski, stokey, restauryc)s, deence) isk ive i ve innym miejozu (hotsoof ricijski, stokey, restauryc)s, deence) isk ive
isk init 14. Czy bytek świadkiem zażywania narócycky przez kejod z Twojego otoczenia? isk init isk init 15. Czy jesice żustywania narócycky przez kejod z Twojego otoczenia? 16. Czy częste jadasz owoce i warzywa? 18. Czy częste jadasz owoce i warzyw? 19. Czy częste jadasz w brach typu źtat lood' (n. McOonajco, Pizza Hut, KFC ip.)? 19. Accepto? 19. Czy dosalasz potrawy na lakrcz.? 19. Kódy z ponizzych sposobów moza Twojm zdaniem zmiejszyć rzytko chorbo tatadu krątenia? 19. Kódy z ponizzych sposobów moza Twojm zdaniem zmiejszyć rzytko chorbo tatadu krątenia? 19. Ródy z ponizzych sposobów moza Twojm zdaniem zmiejszyć rzytko chorbo tatadu krątenia? 19. rogułama aktywność fzyczana nie wiem 19. rogren	Isk irie ini racurządzeniach przenciennych feliatóru komkriewy, tabiet i sk irie i u znajornych i sk irie i u znajornych i sk irie i sk irie i sk irie i w innym miejscu (hotsoch rujsjaki, aksopy, nestaturząta, dwance) i sk irie i sk irie i ka i ka irie i ka irie i ka
isk init 14. Czy byłek świadkiem zażywania narócycków przez kojeci z Twojego otoczenia? isk init isk init 15. Czy jesice świstynentem? (Tzn. nijejy w życiu nie pieś alkołolu) 16. Czy często jadasz owoce i warzywa? 18. Czy często jadasz owoce i warzywa? 19. Czy często jadasz w barsch tryu źwał lood" (np. McDongiće, Pizza Hut, KFC itp.)? 19. Kódy z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. Kódy z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. Kódy z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. Kódy z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. kódy z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. rody z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. rody z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. rody z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko chordu Utładu krążenia? 19. rody z penitzzych sposobów moza Utwim zdaniom zmiejszyć rzytko	isk inite intervention in the initial of the i
isk nik 14. Czy byłek świadkiem zażywania narczycków przzz ksock z "wojego ofoczenia? isk nie 15. Czy jestek świadkiem zażywania narczycków przzz ksock z "wojego ofoczenia? 16. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 16. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 16. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 17. Czy częste jedasz w barach typu _fzet loof (np. McDonajća, Pizza Hut, KFC itp.)? 18. Czy dozelasz w barach typu _fzet loof (np. McDonajća, Pizza Hut, KFC itp.)? 18. Czy dozelasz owoce i worzywa? 19. Kóży z ponitzsych sposchów mora Twoine zdaniom zmeljszyć rzycke chordo ułładu krątenia? a) zmniejszeńe razy od su ocób z nadzany a) zmniejszeńe razy od su ocób z nadzany b) regulama aktywnode faycma i uk rie c) ograniczenie pośratu i płoruje lpicka ekolotych i uk rie o rie o rie 0. ograniczenie pówelie lpicka ekolotych i uk rie i nie wiem c) ograniczenie pówelie lpicka ekolotych i uk rie i ograniczenie pówelie lpicka ekolotych	Isk irie ini racurządzeniach przenciennych feliatóru komkriewy, tabiet i sk irie i u znajornych i sk irie i u znajornych i sk irie i sk irie i sk irie i w innym miejscu (hotsoch rujsjaki, aksopy, nestaturząta, dwance) i sk irie i sk irie i ka i ka irie i ka irie i ka
isk init 14. Czy byłek świadkiem zażywania narczyckie przez kojecje z Twojego otoczenia? isk init isk init <	<pre>isk irie isk irie 29. Gzy uwstesz, te internet motet być dis Ciebie ladorym prodem intormacij dotyczących zdrowie? isk irie 20. Gzy uwstesz, te internet motet być dis Ciebie ladorym prodem intormacij dotyczących zdrowie? isk irie 20. Gzy uwstesz, te internet motet być dis Ciebie ladorym prodem intormacij dotyczących zdrowie? isk irie 20. Gzy uwstesz, te internet motet być dis Ciebie ladorym prodem intormacij dotyczących zdrowie? isk irie 21. Gzy uwstesz, te internet motet być dis Ciebie ladorym prodem intormacij dotyczących zdrowie? isk irie 22. Gzy uwstesz, te internet motet być dis Ciebie ladorym prodem intormacij dotyczących zdrowie? isk irie 23. Is wazysz? isk isk irie 24. Jakie isk irie 25. Jaka jest Twoim zdrahonie tęknicze? isk isk isk irie 26. Gzy chouljezz na jakajć dorobe przewichi? Jaka to choroba? isk isk irie 27. Gzy Uwste na jakajć dorobe przewichi? Jaka to choroba? isk irie irie isk irie 28. Gzy chouljezz na jakajć dorobe przewichi? Jaka to choroba? isk irie irie irie irie irie irie irie iri</pre>
isk nis 14. Czy byłek świadkiem zażywania narczycki przze kojeci z mojego otoczenia? isk nie isk nie 15. Czy jestek świadkiem zażywania narczycki przze kojeci z mojego otoczenia? 15. Czy jestek świadkiem zażywania narczych w przelu nie pieś alkółoju). 16. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 18. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 19. Czy częste jedasz w barach typu Jest loof 'np. McDonajća, Pizza Mut, KFC itp.)? Jak częstb? jsk jsk 18. Czy docelsz potrewy na lalecz/? jsk 19. Róży z ponitzzych posobów morea Twoim zdaniom zmeliczyć przytko chordo ułładu krątenia? a) zmniejczenie mary jestik citał jsk nie 19. Róży z ponitzzych posobów morea Twoim zdaniom zmeliczyć przytko chordo ułładu krątenia? a) zmniejczenie mary jestik citał jsk nie jsk<	isk inice isk
isk init 14. Czy bytek świackiem zakywania narócycky przzz kejody z Twojego otoczenia? isk init isk init 15. Czy jesice świstywentem? (Tzn. nijejy = tyclu nie pieś alkołodu) 16. Czy często jedasz owoce i warzywa? 18. Czy często jedasz owoce i warzywa? 19. Czy często jedasz w barsch typu / dzeł tooť (nn. McDonside, Pizza Hett, KFC itp.)? 19. Ak często? > 1 raz w tygodniu 19. Czy dozalasz potrawy na tekrzu? 18. Czy dozalasz potrawy na tekrzu? 19. Kódy z penitzzych sposebów moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzytko chordo ułłostu krętenia? 19. Kódy z penitzzych sposebów moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzytko chordo ułłostu krętenia? 19. Kódy z penitzzych sposebów moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzytko chordo ułłostu krętenia? 19. rogulama aktyworód fzyczma 19. rogulama aktyworód fzyczma 19. ograniczenie pickanie warzywi owoców 19. ograniczenie jedzanie warzywi owoców 19. ograniczenie jedzanie warzywi owoców 19. rogulama i jedzanie warzywi owoców 19. ograniczenie jedzanie warzywi owocótw 19. ograniczeni	isk inice isk
14. Czy byłek świadciem zajywania narkożyków przez kapcki z Twojego ofoczenia? 14. Czy byłek świadciem zajywania narkożyków przez kapcki z Twojego ofoczenia? 15. Czy jestek świadciem zajywania narkożyków przez kapcki z Twojego ofoczenia? 16. Czy częste jadazz owoce i warzywa? 16. Czy częste jadazz owoce i warzywa? 16. Czy częste jadazz owoce i warzywa? 17. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 18. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 19. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 19. Cdy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 10. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 10. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 10. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 11. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 12. Czy częste jadazz w barach typu "fest domi?" 13. Kcóły z portzwy na lalercz." 14. Czy doesiasz potrawy na lalercz." 15. Czy doesiasz potrawy na lalercz." 16. Czy doesiasz potrawy na lalercz." 17. Na zmiljezarie marzy dowodow jest w czy dowodow z dowodow jest w czy dowodow jest w czy dowodow jest w czy dowodow z dowodow jest w czy dowodow z dowodow jest w czy dowodow jest w czy dowodow z dowodow jest w czy dowodow z dowodow z dowodow jest w czy dowodow z dowodow z dowodow jest w czy dowodow z dowodow w jest dowodow jest w czy dowodow z dowodow	isk irie in a uzządzaniach przenośnych telatów komótowy, telatoj isk irie i u znajomych isk irie isk irie isk irie isk irie isk issk isk i
isk isk 14. Czy byłek świadkiem zażywania narzodziw przzz ksocież "zwiego oloczenia? isk isk isk isk 15. Czy jestek świadkiem zażywania narzodziw przzz ksocież "zwiego oloczenia? 15. Czy jestek świadkiem zażywania narzodziw przzz ksocież "zwiego oloczenia? 16. Czy częste jedasz onece i warzywa? 18. Czy częste jedasz w berach typu / zet loof '(np. McDonajci, Prza Mut, KFC irp.)? 19. Czy częste jedasz w berach typu / zet loof '(np. McDonajci, Prza Mut, KFC irp.)? 18. Czy dosajasz potrawy na telecz?? 19. Kóry z pontizzych socoschw moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzyche chordo ułładu trątenia? 19. Kóry z pontizzych socoschw moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzyche chordo ułładu trątenia? 19. Kóry z pontizzych socoschw moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzyche chordo ułładu trątenia? 19. Kóry z pontizzych socoschw moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzyche chordo ułładu trątenia? 10. kóry z pontizzych socoschw moza Twoim zdaniem zmiejszyć rzyche chordo ułładu trątenia? 10. ograniczenie ujeckiach isk isk 10. ograniczenie wierywi owoców isk isk isk 10. ograniczenie wierywi owoców isk isk isk wem 10. ograniczenie sopecych uczectow w godjitach isk isk wem isk wem 20. dzi	<pre>isk inite isk</pre>
14. Czy byłek świadkiem zażywania narkowski przzz kanock z Twojego oloczenia? 14. Czy byłek świadkiem zażywania narkowski przzz kanock z Twojego oloczenia? 15. Czy jestek świadkiem zażywania narkowski przz kanock z Twojego oloczenia? 16. Czy częste jedasz owece i warzywa? 18. Czy częste jedasz owece i warzywa? 19. Czy częste jedasz w barach typu /set leof' (na. McConards, Pizza Hut, KEC Ip.)? 19. Czy częste jedasz w barach typu /set leof' (na. McConards, Pizza Hut, KEC Ip.)? 19. Czy częste jedasz w barach typu /set leof' (na. McConards, Pizza Hut, KEC Ip.)? 18. Czy desalasz potrawy na lalercz/? 14. mie 19. Czy desalasz potrawy na lalercz/? 14. mie 19. rogułama aktywaczi d two z załaczana nie 19. rogułama aktywaczi d two załaczana nie 19. rogułama aktywaczi jeści skłolubłu nie 19. rogułama aktywaczi d twoże i nasz mieliczyć rzyto chorzbi uładu krążenia? 19. rogułama aktywaczi jeści skłolubłu nie 19. rogułama aktywaczi jeści skłolubłu nie wiem 10. ograniczanie spożyci w uczet w poditach nie wiem 10. ograniczanie spożyci w uczet w poditach nie wiem 20. Jakłe spozoby w poditaczanie z dytowac zdrowie/? a) uczymuje obytania z załowac zdrowie/? 10. dzyranizanie ścieże z dytowac zdrowie z dotowie/?	isk inice isk
isk init 14. Czy bytek świackiem zakywania naróczyków przzz kejoc z Twojego otoczenia? isk init 15. Czy jestek świackiem zakywania naróczyków przzz kejoc z Twojego otoczenia? 16. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 18. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 18. Czy częste jedasz owoce i warzywa? 19. Czy częste jedasz w barach typu Jest isod' (no. McDonoids, Pizza Hut, KFC itp.)? Jak często? 17. Czy częste jedasz w barach typu Jest isod' (no. McDonoids, Pizza Hut, KFC itp.)? Jak często? 18. Czy dossiesz potrawy na isiłecz/? 18. Czy dossiesz potrawy na isiłecz/? 19. Kódy z połkzych kojacków moza Twoin zdanion zmiejszył rzycho chordo ułładu krążenia? a) zmiejszeńe marzy i lak nie 19. Ródy z połkzych kojacków moza Twoin zdanion zmiejszył rzycho chordo ułładu krążenia? a) zmiejszeńe marzy i lak nie 19. rogularna akywnód frayczna isk 10. ograniczenie poletał tytoriu jocia skołotu nie wiem 10. ograniczenie poletał tytoriu jocia skołotu? nie wiem 10. ograniczenie poletał tytoriu jocia skołotu? nie wiem 20. dokie spozobył doszciecz wy goditach nie 10. wiek isk nie 1	<pre>isk inite isk</pre>
tek init tek t	isk inice isk
14. Czy byłek świadkiem zakywania narózycków przez kegoży Twojego oloczenia? 15. Czy jestek świadkiem zakywania narózycké przez kegoży Twojego oloczenia? 15. Czy jestek świadkiem zakywania narózycké przez kegoży Twojego oloczenia? 16. Czy częste jedasz onece i warzywa? 18. Czy trzyste jedasz onece i warzywa? 18. Czy częste jedasz w barach typu _fzet iond' (np. McDonzid, Prza Mut, KFC ip.)? 19. Czy częste jedasz w barach typu _fzet iond' (np. McDonzid, Prza Mut, KFC ip.)? 18. Czy doszisze potrawy na lalerzu? 1 tak 19. Róży z ponitzzych posocków mora Twoin zdaniom zmeljszyć rzycke chordo uładu krążenia? a) zmniejszenie nazy czesta nie 19. Róży z ponitzzych posocków mora Twoin zdaniom zmeljszyć rzycke chordo uładu krążenia? a) zmniejszenie nazy czesta nie 10. ograniczenie pośrati i piccia elkolnych nie wiem 10. ograniczenie pośrati i piccia elkolnych nie wiem 10. ograniczenie pośrati i piccia elkolnych nie wiem 20. dziste spozoby trakuzaczów w posiłkach nie 10. ograniczenie jedzanie wirzywe i orocki zaki nie 10. ograniczenie jedzanie wirzywe i tytniki jeda elkolnych nie wiem 21. kłate spozoby trakuzaczów w posiłkach nie 22. słate spozoby takuzaczów w posiłkach nie	isk inve index in the intervention of the interventintervention of the intervention of the intervention of the interv
isk isk isk 14. Czy byłek świadkiem zabywania narczycki przez ksejoś z Twojego oloczenia? isk isk isk isk 15. Czy jestek świadkiem zabywania narczycki przez ksejoś z Twojego oloczenia? 16. Czy częste jedasz onece i wazywa? 18. Czy częste jedasz onece i wazywa? 19. Czy częste jedasz w barach typu Jet loof '(np. McDonajd, Prza Mut, KFC ip.)? Jak często? 19. Czy częste jedasz w barach typu Jet loof '(np. McDonajd, Prza Mut, KFC ip.)? Jak często? 19. Kóry z ponitzzych sposobiw moza Twoim zdaniem zmelezyła czyste chordo ułładu krątenia? 30. zmejiczenie nazy dłu u och z nazwany 31. kczęsto? 19. Kóry z ponitzzych sposobiw moza Twoim zdaniem zmelezyła czyste chordo ułładu krątenia? 30. zmejiczenie nazy tek u och z nazwany 30. zmejiczenie nazy tek u och z nazwany 30. zmejiczenie nazy tek u och z nazwany 30. organiczenie su zostkitach 19. nagularna aktywnode łzyczna 19. nagularna istopiczenie wzostwa ponjilach 19. organiczenie su zostkitach 19. organiczenie su zostkitach 19. organiczenie su zostkitach 10. organiczenie su zostkitach 10. organiczenie su zostkitach 10	<pre>i ik intervention in the intervention of the intervention of</pre>

Figure 1. The original questionnaire presented to students (in Polish)

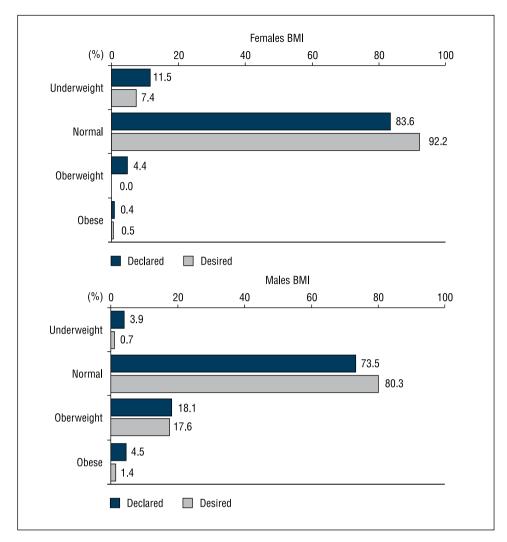

Figure 2. The comparison of declared vs. desired body mass. BMI category according to percentiles (Kułaga et al.)

The response rate varied between 93% and 100% depending on the presented question. Out of 38 requested answers, twelve questions were related to social aspects which were not a primary goal of this analysis.

The distribution of body mass index based on declared weight is depicted in Figure 2. Seventy eight percent of surveyed children were characterized by normal BMI as referred to percentile charts. Interestingly, females vs. males were more likely to declare desired body weight within underweight range (12% vs. 0.7%; p < 0.05). Concurrently, boys would have expected to have their body weight exceeding normal values (19% vs. 0.5% as preferred by their female counterparts; p < 0.05).

Dietary habits

Additional salt intake (meals seasoning) was declared by a similar proportion of teenagers at two timepoints (38.3% vs. 35.1% in the year of 2000 and 2016, respectively; p = 0.43). The subanalysis limited to those adolescents who add salt to their meals showed that 76.8% of children in 2016 knew that salt reduction may be protective against hypertension. Twenty percent of them had at least one of their parents diagnosed with hypertension.

Along with increasing awareness on detrimental impact of salt on CV system (75.8% vs. 52.9% associated excessive salt intake with CVD in 2000 and 2016, respectively; p < 0.01), there was a growing recognition of potential CV benefits resulting from salt reduction (Tab. I).

Although there was a moderate increase in vegetables/fruits consumption observed between the two time-points (p = 0.02), concurrently, there was a three-fold increase in declared regular fast-food dining (p < 0.01). Interestingly, this unfavorable trend accompanied growing recognition of the fact Table I. Lifestyle, diet and substances use

	2000	2016	P-value
Lifestyle and activity:			
Percentage of students who do sports out of school	51.0%	73.4%	< 0.01
Number of hours per week of physical activity	5.6 ± 4.4	5.5 ± 4.5	0.85
Students who practice 3 or more types of sport disciplines	3.9%	10%	0.05
Students who recognize physical activity as a mean to reduce risk CVD	92.6%	97.1%	0.01
Students who use computer or TV set for 2 or more hours per day	46.3%	47.2%	0.82
Students who use computer or TV set for 4 or more hours per day	9.3%	14%	0.09
Students who consider sedentary lifestyle to cause hypertension	65.4%	85.3%	< 0.01
Dietary approach:			
Students who consider salt excess in meals as a risk factor of HT and CVD	52.9%	75.8%	< 0.01
Students who consider reduction of salt in meals to decrease risk of CVD	62.6%	82.3%	< 0.01
Percentage of students who add salt to their meals	38.3%	35.1%	0.43
Salt-users with hypertensive parent	_	20.0%	N.A.
Salt-users who consider salt in diet as a risk factor of HT and CVD	-	71.1%	N.A.
Salt-users who consider salt reduction to decrease risk of CVD	-	76.8%	N.A.
Students who consider regular consumption of fruits/vegetables to decrease risk of CVD	79.3%	83.1%	0.25
Students who declare regular eating of fruit and vegetables	80.1%	87.3%	0.02
Students dinning in fast food restaurants at least once a week	13.9%	44.8%	< 0.01
Students who consider reduction of fats in meals to decrease risk of CVD	84.7%	86.2%	0.61
Students who declare to reduce amount of fats in their diet	57.4%	55.5%	0.65
Students who consider excessive eating, overweight and obesity to cause hypertension	86.3%	93.9%	< 0.01
Substances:			
Students who never drank alcohol	19.7%	31.1%	< 0.01
Students who consider alcohol to cause hypertension	57.8%	67.7%	0.02
Students who tried smoking in the past	39.6%	21.2%	< 0.01
Average age of smoking initiation	12.9 ± 1.9	14.6 ± 1.4	0.02
Current smokers	10.2%	4.2%	< 0.01
Current smokers with at least one smoking parent vs. non-smokers with at least one parent smoking		47.1% 22.6%	0.02*
Students informed by health professionals about negative effects of smoking	36.0%	43.3%	0.08
Students who consider tobacco smoking to cause:			
Hypertension	64.9%	64.8%	0.98
Cancer	94.6%	98.0%	0.01
Heart diseases	95.6%	82.4%	< 0.01
Stroke	15.6%	39.9%	< 0.01
Lung diseases	98.0%	98.5%	0.65
Students who consider reduction of smoking and alcohol to decrease risk of CVD	84.2%	91.2%	< 0.01

p-value corresponds to χ² test performed to delineate the differences between 2000 and 2016
 *p-value refers to the difference between non-smokers and current smokers with at least one parent smoking

that excessive fat consumption contributes to the development of hypertension (p < 0.01; Tab. I).

No significant change in the attitude towards fat limitation in the diet was evident between 2000 and 2016 (p = 0.65; Tab. I).

Physical activity

As compared to the year of 2000 there was a marked increase in the interest in various sport-activities. 73.1% of students in 2016 declared out-of-school activity at least once a week compared with 48% in

	Students who consider the following factors to reduce CVD risk		Students who regularly practice the following activity			
	2000	2016	p-value	2000	2016	p-value
Body weight reduction	88.1%	93.9%	0.01	65.2%	81.1%	< 0.001
Regular physical activity	92.6%	97.1%	0.01	62.7%	68.6%	0.15
Limiting smoking and alcohol consumption	84.2%	91.2%	0.01	82.9%	91.1%	< 0.01
Reducing salt in meals	62.6%	82.3%	< 0.001	49.0%	61.7%	< 0.01
Regular fruit and vegetable consumption	79.3%	83.1%	0.25	80.1%	87.3%	0.02
Fat reduction in meals	84.7%	86.2%	0.61	57.4%	55.5%	0.65

Table II. The Awareness of CVD risk factors and corresponding real-life implementation

p-value corresponds to χ^2 test performed to delineate the differences between 2000 and 2016

Table III. Students correctly identifying smoking-related diseases

Condition	2000	2016	P-value
Cancer	94.6%	98.0%	0.01
Heart diseases	95.6%	82.4%	< 0.01
Stroke	15.6%	39.9%	< 0.01
Lung diseases	98.0%	98.5%	0.65

p-value corresponds to χ^2 test performed to delineate the differences between 2000 and 2016

2000 (p < 0.01; Tab. I). Moreover, a higher proportion of teenagers identified regular exercises as an effective CV-prevention measure (92.3% vs. 97.0% in 2000 vs. 2016, respectively; p < 0.01; Tab. II). Surprisingly, the interest in sports was not followed by the greater amount of time spent on physical activity per week (approx. 5.5 hrs/week; p = 0.85, Tab. I). The detailed distribution of sport intensity is presented in Table I.

Recreational substances

There was an increase of proportion of students who declared that they refrain from first-ever alcohol use. In 2016 the alcohol abstinence was declared by approximately 1/3 of students which contrasts with 1/5 observed 15 years earlier (p < 0.05; Tab. I). This favorable trend aligned with 10% net increase of students who recognize alcohol as a CV-risk factor (p < 0.05; Tab. I).

There was also a 6% points drop of cigarettes smokers observed in time. Only 17 students (4.2%) in 2016 declared to be a current smoker. Apparently, the recognition of detrimental effects of smoking habit resulted in older age of first contact with cigarettes, which equaled 14.6 \pm 1.35 years of age in 2016 (approx. 1.6 years later as compared to the year of 2000; p = 0.02, Tab. I). Additionally, less students reported to ever smoke a cigarette (21.2% vs. 39.6%, in 2016 vs. 2000, respectively; p < 0.01). Although there was a common understanding of a causative
 Table IV. Students correctly identifying target organ damage in hypertension

	2000	2016	P-value
Stroke	14.4%	46.2%	< 0.001
Myocardial infarction	83.9%	92.4%	0.001
Kidney diseases	8.9%	28.0%	< 0.001
Lower limb atherosclerosis	49.5%	73.7%	< 0.001

p-value corresponds to χ^2 test performed to delineate the differences between 2000 and 2016

role of cigarettes smoking in the development of lung cancer (Tab. III), at the same time there was an unacceptably low recognition of this habit as a stroke risk factor (Tab. III). There was a remarkable coincidence related to generation-driven smoking pattern. Among 17 students who were current smokers almost half has at least one parent smoking (Tab. I) compared to 22.6% of non-smokers with at least one parent smoking (p = 0.02).

CVD risk factors and health-promoting behavior

Responses to several questions related to the awareness of selected CV-risk factors and its role in the development of CVD are summarized in Tables II, III, and IV.

Discussion

In a year 2000 and 2016, a questionnaire-based study was conducted among first and second grade pupils in randomly-selected high schools of the Tricity agglomeration, Poland. Students were asked to complete a 38-item questionnaire aiming at assessing their knowledge on cardiovascular risk factors as well as to evaluate the prevalence of healthy everyday behaviors (physical activity, substance use, diet). Our findings indicate that although the awareness of negative consequences of HT and other CV-risk factors has grown over the past 15 years, the implementation of this knowledge is insufficient among high-school adolescents.

Body weight

In our population we noted higher prevalence of declared overweight and obesity in boys compared to girls (22.6% vs. 4.8%, respectively), whereas the underweight was more common among girls (11.5%, vs. 3.9% observed in men). Those results are consistent with the results of two other Polish surveys, which reported the higher risk of excessive body weight in boys as compared with girls (12.9% vs. 8.7% for boys and girls, respectively; p < 0.001), especially in urban areas as well as higher frequency of underweight in girls in comparison with boys [17, 18]. Interestingly, the prevalence of overweight/ /obesity in Tricity high-school pupils is at similar level as the abnormal weight prevalence described by Dereziński et al. in younger urban-rural high schools pupils (22% in 2014) [19].

However, it is worth to mention that the prevalence of normal/abnormal body weight and BMI were calculated from declared data, not from actual measured ones, therefore are not free from self reported bias. The German research showed that boys and girls tend to under-report their weight. Based on self-reports, the prevalence was 9.7% for underweight and 15.1% for overweight, according to measured data the corresponding rates were 7.5% and 17.7%, respectively [20].

The analysis of body size perception showed that almost all girls with higher than normal declared BMI, indicated normal body weight as desired, whereas boys tended to point to higher values of body weight than normal. This confirms the fact noted by Scandinavian researches that men tend to underestimate their body weight more often than women, allowing them for higher level of satisfaction from their body size.

Salt

Salt intake results in an increased blood pressure, which has been further supported by epidemiological data showing that excessive salt-use is associated with higher HT rates. The WHO recommendations for salt intake are established at the level of 5 g per day [21]. However, there is a common tendency to exceed this limits which is also observed in adolescents [9]. The main sources of sodium in adolescents' diet are cereal and cereal products (41%), followed by meet and milky products, whereas the fast food constitutes 9% of salt source [22]. What might be disturbing is that proportions of students who put extra salt into their meals has not changed significantly over the course of the past 15 years. This now accounts for 1/3 of this young population (Tab. I). This is particularly important in relation to the level of knowledge about risk factors and prevention of HT and CVD. Our study shows that recently students more frequently identify salt as a CV-risk factor as compared to the year of 2000, but still, the same proportion of them uses additional salt in meals. In a recent survey only 22% of adolescent girls and 9.8% of boys met WHO recommendation on sodium intake (based on the sodium urine excretion) [22].

Physical activity

According to the World Health Organization recommendation, young people aged 5–17 should spend at least 60 minutes daily on physical activity [23]. Regular and time-efficient approach to physical activity has been associated with benefits in young people by improving glucose and fats metabolism, reduction of risk of chronic disease and enhancement of immune system [24]. Nowadays, access to places to engage in physical activity is increasing. We now demonstrate in our study that 73.4% of students report the engagement in out-of-school sport activities which is a substantially higher proportion as compared to the year of 2000 (Tab. I).

We observed a tendency to take up more types of sport by present-day youth. The awareness about the beneficial role of exercise among adolescents from Tricity high schools seems to be well widespread in 2016, comparing to the year 2000. On the contrary, the amount of time spent on physical activity does not change over the course of the past 15 years (5.6 vs. 5.5 hours per week in 2000 and 2016, respectively). Favorably, greater number of adolescents in 2016 claim to be active out of school but only onethird of them spend recommended time training (> 5 hours). According to Eurostat data only 57.3% of young people between the age of 15-24 engage in regular physical activity in 2008, this number has slightly improved in 2012 (68.2%) [25]. In Poland in 2014 only 16.2% of 15-19 years olds declared time spend on physical activity to be longer than 300 minutes (5 hours) a week, whereas almost 35% did not participate in any form of sports [26]. It is important to mention that almost 25% of children who do not participate in sufficient amount of weekly sports activities share at least one more risk factor of the development of hypertension (overweight, family history) [27, 28]. Interestingly, the majority of them is well educated about the preventive role of physical activity.

Dietary habits

A balanced diet is well-known as a component of a healthy lifestyle and plays an important role in the prevention of cardiovascular diseases [29]. Therefore in the study, we examined closer eating habits among Tricity adolescents, concentrating on the two aspects: fruits and vegetable intake and fast food consumption.

The World Health Organization and Food and Agriculture Organization of the United Nation reports recommend adults and adolescents to consume at least five portions of fruits and vegetable a day [30]. Furthermore, it is proved that the diet rich in fruits and vegetables reduces blood pressure [31]. Our results show that the majority of adolescents in both groups is aware of diet rich in fruits and veggies' preventive role in cardiovascular diseases, and claims to eat them frequently (Tab. I). Despite this fact, less than one in ten participants eats recommended number or more of fruits and vegetable servings per day.

Frequent fast food consumption is associated with a higher BMI in adolescents [32], therefore it might lead to higher cardiovascular risk [33]. In our study we observed the increase in awareness of excessive fat intake being a risk factor for obesity and hypertension between the year 2000 and 2016, reaching as much as 93.9% in 2016 (Tab. I). Unfortunately, this data has no reflection in lifestyle of both groups. Our data shows a significant grow in the percentage of adolescents who reported eating fast foods once a week or more, rising from 13.9% in the year 2000 to 44.8% in 2016. Unlike in the survey conducted in Lithuania were the consumption of fast foods among adolescents decreased from 13.1% and 16.4% in 2006 to 6.7% and 10.5% (girls and boys, respectively) in 2010 [34].

Our results might lead to the conclusion that in contradiction to a notable improvement in knowledge about healthy eating habits among Tricity adolescents, their habits in this area deteriorated significantly.

Alcohol and smoking

Analogously to studies in adulthood, it has been shown that adolescents' regular alcohol consumption increases blood pressure [35]. Of more, such behavior may contribute to the development of hypertension in adulthood [36]. In our study, the number of teenagers who were aware that excessive alcohol consumption might lead to hypertensive effect was greater in 2016 than fifteen years earlier. This may reflect the improvement in education in this particular area which is further supported by increased number of declared abstinence.

We noticed similar trends towards smoking reduction. Smaller proportion of children tried smoking at least once in their life in 2016 than in 2000. Moreover,

the age at which students tried smoking for the first time has increased significantly in 2016 (Tab. I). It is worth mentioning that in our group the declared smoking status was present in 4% of students, what puts the reported smoking prevalence among the lowest in Europe [37]. This finding is in agreement with published data on smoking prevalence changes, between year 2009 and 2014 the prevalence of smoking decreased by nearly 2% in Poland [38]. The education about cigarettes smoking harmful effects has been improved but, most importantly, stroke and hypertension remain uncorrelated with this habit accurately in the perception of studied adolescents. Additionally, only half of students from 2016 reports having been informed by their doctor about the negative effects of smoking on their health.

Hypertension and concomitant diseases

Clearly, hypertension leads to target organ damage [4]. Uncontrolled high blood pressure increases risk of stroke, myocardial infarction and chronic kidney disease [39].

Over fifteen years the awareness of long-term consequences connected with HT increased in a studied population. However, the percentage of correct answers is satisfactory only in terms of MI and lower limbs atherosclerosis. Kidney diseases and stroke are still being ignored in terms of complications of HT.

Strengths and weakness

Strength of our study is the possibility to compare the pupils', on the verge of adulthood, perception of healthy behaviors between year 2000 and 2016. This period of time is connected with the greatest development of internet-based technologies, changes in information distribution as well as a great shift in prevalence of cardiovascular risk factors among young people.

A possible bias of our results may be linked to declared rather than true anthropometrical data (results based on declared body weight and height).

Conclusion

To conclude, our study indicates that present-day adolescents from Tricity's high schools are better educated about the role of CV-risk factors, and the prevention measures than in the year 2000. Interestingly, the awareness of the link between CV-risk factors such as hypertension and smoking with myocardial infarction was satisfactory, but it was insufficient for stroke and renal diseases. The number of declared smokers and first-time alcohol users among high-school adolescents is decreasing. Finally, the awareness of health-promoting behaviours such as regular physical activity, limited salt and fats intake, vegetables and fruits-based diet is common in this population but its implementation is insufficient (Tab. II).

References

- Zdrojewski T, Wyrzykowski B, Szczech R, Wierucki L, Naruszewicz M, Narkiewicz K, Zarzeczna-Baran M. Epidemiology and prevention of arterial hypertension in Poland. http://dxdoiorg:0803802050042905.
- Gooding HC, McGinty S, Richmond TK, et al. Hypertension awareness and control among young adults in the national longitudinal study of adolescent health. J Gen Intern Med. 2014; 29(8): 1098–1104, doi: 10.1007/s11606-014-2809-x, indexed in Pubmed: 24577758.
- Nguyen QC, Tabor JW, Entzel PP, et al. Discordance in national estimates of hypertension among young adults. Epidemiology. 2011; 22(4): 532–541, doi: 10.1097/EDE.0b013e31821c79d2, indexed in Pubmed: 21610501.
- Tykarski A, Narkiewicz K, Gaciong Z, et al. 2015 guidelines for the management of hypertension. Recommendations of the Polish Society of Hypertension — short version. Kardiol Pol. 2015; 73(8): 676–700, doi: 10.5603/KP.2015.0157, indexed in Pubmed: 26304155.
- Gorczyca-Michta I, Kucfir J, Wożakowska-Kapłon B. Factors predisposing to the occurrence of hypertension in a population of young adults. Folia Cardiologica. 2014; 9(2): 127–135.
- Kulaga Z, Grajda A, Gurzkowska B, Wojtylo MA, Gozdz M, Litwin MS. The prevalence of overweight and obesity among Polish school-aged children and adolescents. Przegl Epidemiol 2016, 70(4):641-651.
- Lauer RM, Clarke WR, Mahoney LT, et al. Childhood risk factors for high adult blood pressure: the Muscatine Study. Pediatrics. 1989; 84(4): 633–641, indexed in Pubmed: 2780125.
- Brown IJ, Tzoulaki I, Candeias V, et al. Salt intakes around the world: implications for public health. Int J Epidemiol. 2009; 38(3): 791–813, doi: 10.1093/ijc/dyp139, indexed in Pubmed: 19351697.
- Marrero NM, He FJ, Whincup P, et al. Salt intake of children and adolescents in South London: consumption levels and dietary sources. Hypertension. 2014; 63(5): 1026–1032, doi: 10.1161/HYPERTEN-SIONAHA.113.02264, indexed in Pubmed: 24614217.
- Hublet A, De Bacquer D, Valimaa R, et al. Smoking trends among adolescents from 1990 to 2002 in ten European countries and Canada. BMC Public Health. 2006; 6: 280, doi: 10.1186/1471-2458-6-280, indexed in Pubmed: 17096837.
- Krawczyk M, Czarniak P, Szcześniak P, et al. The prevalence of risk factors for atherosclerosis among middle school students in Sopot, Poland: results of the SOPKARD 15 programme. Kardiol Pol. 2011; 69(6): 540–545, indexed in Pubmed: 21678286.
- Goniewicz ML, Gawron M, Nadolska J, et al. Rise in electronic cigarette use among adolescents in Poland. J Adolesc Health. 2014; 55(5): 713–715, doi: 10.1016/j.jadohealth.2014.07.015, indexed in Pubmed: 25344033.
- Effect of the Age at Which Smoking Begins on Frequency of Smoking in Adulthood. http://dxdoiorg/101056/NEJM199109263251318 2010.
- Okulicz-Kozaryn K, Borucka A. Warsaw adolescent alcohol use in a period of social change in Poland: cluster analyses of five consecutive surveys, 1988 to 2004. Addict Behav. 2008; 33(3): 439–450, doi: 10.1016/j.addbeh.2007.10.012, indexed in Pubmed: 18060701.
- Okić R, Dobranić M. [Alcohol consumption in adolescence as predisposition for early development of alcohol addiction]. Med Arh. 2009; 63(2): 94–96, indexed in Pubmed: 19537665.
- Kułaga Z., Palczewska I., Grajda A. i wsp. oraz Grupa Badaczy OLAF. Percentile charts of height, body mass and body mass index in children and adolescents in Poland – results of the OLAF study. Standardy Medyczne/Pediatria 2010; 7: 690–700.
- Oblacińska A, Kołoło H, Mazur J. [Socio-economic determinants of physical development disorders among 15-year-olds in Poland]. Med Wieku Rozwoj. 2008; 12(2 Pt 1): 549–557, indexed in Pubmed: 19301503.

- Szponar MO. Epidemiology of undernutrition in population of children and adolescents in Poland (PDF Download Available). Pediatria Wspolczesna. 2004; 6(1): 13–17.
- Derezinski T, Wolf J, Szyndler A, et al. 3B.05: Comparison of incident hypertension, overweight and obesity in a representative Polish junior high-school population in 2005 vs. 2014. J Hypertens. 2015; 33 Suppl 1: e35, doi: 10.1097/01.hjh.0000467442.45988.4b, indexed in Pubmed: 26102800.
- Brettschneider AK, Rosario AS, Ellert U. Validity and predictors of BMI derived from self-reported height and weight among 11- to 17-year-old German adolescents from the KiGGS study. BMC Res Notes. 2011;4: 414, doi: 10.1186/1756-0500-4-414, indexed in Pubmed: 22005143.
- 21. WHO. WHO issues new guidance on dietary salt and potassium. WHO 2013.
- Gonçalves C, Abreu S, Padrão P, et al. Sodium and potassium urinary excretion and dietary intake: a cross-sectional analysis in adolescents. Food Nutr Res. 2016; 60: 29442, indexed in Pubmed: 27072344.
- 23. WHO. Physical activity and young people. WHO 2015.
- 24. The health benefits of physical activity in children and adolescents: implications for chronic disease prevention. SpringerLink. 2017.
- Łysioń P. Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji ruchowej. GUS, Warszawa 2013.
- 26. Time spent on health-enhancing (non-work-related) aerobic physical activity by sex, age and educational attainment level Eurostat [http:////cc.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/hlth_ehis_pe2e]
- Kelly RK, Magnussen CG, Sabin MA, et al. Development of hypertension in overweight adolescents: a review. Adolesc Health Med Ther. 2015; 6: 171–187, doi: 10.2147/AHMT.S55837, indexed in Pubmed: 26543386.
- Ewald DR, Haldeman PhD LA. Risk Factors in Adolescent Hypertension. Glob Pediatr Health. 2016; 3: 2333794X15625159, doi: 10.1177/2333794X15625159, indexed in Pubmed: 27335997.
- Srinath Reddy K, Katan MB. Diet, nutrition and the prevention of hypertension and cardiovascular diseases. Public Health Nutr. 2004; 7(1A): 167–186, indexed in Pubmed: 14972059.
- 30. Food-based dietary guidelines in the WHO European Region. ; 2014.
- Appel LJ, Moore TJ, Obarzanek E, et al. A clinical trial of the effects of dietary patterns on blood pressure. DASH Collaborative Research Group. N Engl J Med. 1997; 336(16): 1117–1124, doi: 10.1056/ /NEJM199704173361601, indexed in Pubmed: 9099655.
- 32. Braithwaite I, Stewart AW, Hancox RJ, et al. ISAAC Phase Three Study Group, ISAAC Phase Three Study Group. Fast-food consumption and body mass index in children and adolescents: an international cross-sectional study. BMJ Open. 2014; 4(12): e005813, doi: 10.1136/ /bmjopen-2014-005813, indexed in Pubmed: 25488096.
- 33. Petkeviciene J, Klumbiene J, Kriaucioniene V, Raskiliene A, Sakyte E, Ceponiene I. Anthropometric measurements in childhood and prediction of cardiovascular risk factors in adulthood: Kaunas cardiovascular risk cohort study. BMC Public Health 2015, 15:218.
- Zaborskis A, Lagunaite R, Busha R, et al. Trend in eating habits among Lithuanian school-aged children in context of social inequality: three cross-sectional surveys 2002, 2006 and 2010. BMC Public Health. 2012; 12: 52, doi: 10.1186/1471-2458-12-52, indexed in Pubmed: 22260778.
- 35. Le-Ha C, Beilin LJ, Burrows S, et al. Oral contraceptive use in girls and alcohol consumption in boys are associated with increased blood pressure in late adolescence. Eur J Prev Cardiol. 2013; 20(6): 947–955, doi: 10.1177/2047487312452966, indexed in Pubmed: 22790885.
- 36. Beilin LJ, Puddey IB. Alcohol and hypertension. 2006.
- D'Angelo D, Ahluwalia IB, Pun E, et al. Current Cigarette Smoking, Access, and Purchases from Retail Outlets Among Students Aged 13-15 Years - Global Youth Tobacco Survey, 45 Countries, 2013 and 2014. MMWR Morb Mortal Wkly Rep. 2016; 65(34): 898–901, doi: 10.15585/mmwr.mm6534a3, indexed in Pubmed: 27584595.
- Jakóbik K. Zdrowie kobiet w Polsce w latach 2004-2009. GUS, Kraków 2012.
- Mancia G, Rea F, Cuspidi C, et al. Blood pressure control in hypertension. Pros and cons of available treatment strategies. J Hypertens. 2017; 35(2): 225–233, doi: 10.1097/HJH.000000000001181, indexed in Pubmed: 27898507.